

สุขภาพองค์รวมของหมออนามัย : นัยยะที่มีต่อทิศทางการสร้างเสริมสุขภาพ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วิจัยประชากรและสังคม)
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
พ.ศ. 2551

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหิดล

สุขภาพองค์รวมของหมออนามัย : นัยยะที่มีต่อทิศทางนโยบายการสร้างเสริมสุขภาพ
(HOLISTIC HEALTH OF THE PRIMARY HEALTH CARE WORKERS : ITS IMPLICATIONS
FOR HEALTH PROMOTION POLICY)

กขมน คงเพิ่มพูล 4836669 PRPR/M

ศศ.ม. (วิจัยประชากรและสังคม)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ : อรทัย อาจอ่ำ M.S. (Social Sciences), กาญจนา ตั้งชลทิพย์ Ph.D.
(Applied Population Analysis)

บทคัดย่อ

หมออนามัย เป็นบุคลากรสุขภาพที่ปฏิบัติงานอยู่ในระบบบริการปฐมภูมิและมีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด จึงกลายเป็นกลไกหลักในการสนับสนุนนโยบายการสร้างเสริมสุขภาพ ในขณะเดียวกัน สุขภาวะและสุขภาพองค์รวมของตัวหมออนามัยเอง ก็มีความสำคัญยิ่งต่อการปรับเปลี่ยนทิศทางนโยบายด้านสุขภาพของประเทศ การทำความเข้าใจความเป็นจริงจากทั้งสองด้าน จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง วัตถุประสงค์ของการวิจัย มีดังนี้คือ 1. เพื่อทำความเข้าใจ นิยามหรือความหมายของคำว่า “สุขภาพองค์รวม” ในมุมมองของหมออนามัย 2. เพื่อศึกษาสุขภาพองค์รวมของหมออนามัยในปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร และอะไรคือองค์ประกอบที่สำคัญ และ 3. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างภาวะสุขภาพและสุขภาพองค์รวมของหมออนามัย ที่มีนัยยะและความหมายต่อทิศทาง หรือการแปรนโยบายการสร้างเสริมสุขภาพสู่การปฏิบัติ ระเบียบวิธีวิจัย ใช้กระบวนการทัศน์เชิงคุณภาพเป็นหลัก และ เสริมด้วยข้อมูลเชิงปริมาณด้านพฤติกรรมสุขภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สำหรับการวิเคราะห์หรือนำเสนอข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และตารางไขว้

ข้อค้นพบเชิงคุณภาพ พบว่า หมออนามัยจำนวนมากมีความเครียด เนื่องจากมีภาระงานมาก มีปัญหาหนี้สิน และต้องทำงานให้ผ่านตามเกณฑ์มาตรฐานที่ต้นสังกัดกำหนด ในขณะที่บริบทการทำงานยังยากลำบาก อีกทั้งยังประสบปัญหาความไม่ก้าวหน้าและไม่แน่นอนในวิชาชีพ มีความรู้สึกว่าตนเองไม่ได้รับความเป็นธรรมจากระบบที่เป็นอยู่ แต่การได้รับการยอมรับนับถือจากชุมชน กลับทำให้หมออนามัยมีความภูมิใจและรักอาชีพนี้สำหรับภาคประชาชน พบว่า ในหลาย ๆ ชุมชนมีความตื่นตัว และมีการดูแลสุขภาพของตนเองมากขึ้น ขณะที่ความจริงอีกด้านหนึ่ง กลับพบว่า ประชาชนในบางชุมชนมีการดูแลสุขภาพตนเองน้อยลง เพราะสามารถเข้ามาใช้บริการตามนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าได้อย่างง่ายดาย และไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมนิยม 30 บาท สำหรับข้อค้นพบเชิงปริมาณ พบว่า หมออนามัยร้อยละ 63.0 มีหนี้สิน และเป็นสาเหตุหลักของความเครียด ร้อยละ 81.8 มีภาวะเสี่ยงสูง ร้อยละ 21.7 ดื่มแอลกอฮอล์เป็นประจำและบางครั้ง ซึ่งผู้ตอบในเรื่องนี้ เป็นเพศชายทั้งหมด ร้อยละ 77.1 มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ร่วมงาน ร้อยละ 71.4 ออกกำลังกายเป็นประจำ ขณะที่ร้อยละ 79.8 ประเมินว่าตนเองมีสุขภาพแข็งแรง ข้อค้นพบดังกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า หมออนามัยจำนวนมากมีความเครียด หรือประสบกับภาวะเครียดทางจิต และควรได้รับการดูแลจากระบบที่เป็นอยู่มากกว่านี้ ประเด็นจำนวนบุคลากรที่ไม่สอดคล้องกับภาระงานและความรู้สึกไม่ได้รับความเป็นธรรมจากระบบ จึงเป็นประเด็นสำคัญยิ่ง เพราะถ้าหมออนามัยยังมีความเครียด ย่อมส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิต และย่อมมีผลกระทบต่อทิศทางนโยบายการสร้างเสริมสุขภาพ หรือการร่วมกันแปรนโยบายดังกล่าวให้เกิดเป็นจริงในทางปฏิบัติ ดังนั้น การปรับปรุงสถานภาพในทางวิชาชีพ และภาวะสุขภาพของหมออนามัยให้ดีขึ้นก่อน โดยเฉพาะการใส่ใจในประเด็นความเครียด อาจจะกลายเป็นขั้นตอนหรือก้าวแรกที่สำคัญในการก้าวเดินไปบนเส้นทางสร้างสุขภาพของประเทศ ก็เป็นไปได้

คำสำคัญ : สุขภาพองค์รวม / หมออนามัย/นโยบายการสร้างเสริมสุขภาพ

130 หน้า

HOLISTIC HEALTH OF THE PRIMARY HEALTH CARE WORKERS : ITS IMPLICATIONS FOR HEALTH PROMOTION POLICY

GODCHAMOL KHONGPEAMPOON 4836669 PRPR/M

M.A. (POPULATION AND SOCIAL RESEARCH)

THESIS ADVISORS : ORATHAI ARD-AM, M.S. (SOCIAL SCIENCES),
KANCHANA TANGCHONLATIP, PH.D. (DEMOGRAPHY)**ABSTRACT**

The primary health care workers (PHCWs) are health personnel, who work very closely with communities. They function as one of the most important mechanisms for the implementation of health promotion policy. In the meantime, their own health status, including well-being and holistic health, also have implications for the successful implementation of the policy. Therefore, understanding the articulation between these two realities is very important.

The objectives of this study are as follows: 1) To explore the definitions of holistic health from the perspectives of the PHCWs. 2) To study the health status of the PHCWs and its determinants by means of holistic health approach. 3) To analyze the health status of the PHCWs in relation to its implication for health promotion policy. The study mainly uses a qualitative approach by which content analysis is adopted. Quantitative data, particularly health behaviors are supplemented in order to come up with a larger picture of the health status of the PHCWs.

Qualitative Findings : It is found that many PHCWs suffer from mental stress, which is mainly caused by diversified workloads and economic problems. Furthermore, it is also due to the fact that they have to meet so many demands and many indicators laid by the Ministry of Public Health. These are to be accomplished regardless of whatever local problems, and also, complex local contexts are. Moreover, almost all of them say that they lack opportunities and supporting systems for the development of their own career paths. Fortunately, almost all of them are proud of their significant roles in the communities, and that they would still like to continue their career. On the people's side, active health care movements are quite clear and expanded rapidly. As for the quantitative findings, it is found that 63.0% of the PHCWs encounter economic problems, which apparently cause mental stresses. Also, 81.8% of them have rather high dependency ratio. In terms of health behaviors, 21.7% (mostly men) always and occasionally drink alcohol. However, some positive results are as follows: 77.1% have sound relationships with their colleagues, 71.4% always exercise and 79.8% evaluate their own health status as healthy.

Notably and unavoidably, the holistic health and health status of the PHCWs has strong implications for the implementation of health promotion policy since a large number of the PHCWs still encounter mental stresses. Therefore, reducing their mental stresses through improving the health statuses and the career paths of the PHCWs would probably be the first steps to lead towards better implementation of health promotion policy in Thailand.

**KEY WORDS : HOLISTIC HEALTH / PRIMARY HEALTH CARE
WORKERS/HEALTH PROMOTION POLICY**

130 pp.